

UDK- 82-1/-9, 82-95

TA'LIMDA ADABIYOTNI TUSHUNISH VA ADABIY TAHLIL QILISH

Mansurjonova Gulbaxor Muxammadsobir qizi

FarDU, amaliy ingliz tili kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tahliliy maqolada adabiyotshunos uchun zarur sifat hisoblangan adabiy tahlil tushunchasi va o'qilgan adabiy asar yuzasidan tahlil o'tkazish qoidalari hamda uning xulosa va fikrdan farqli jihatlari keltirib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Tahlil, adabiy tahlil, asar, xulosa, tanqidiy fikr, matn.

UNDERSTANDING LITERATURE AND LITERARY ANALYSIS IN EDUCATION

Mansurjonova Gulbahor Muhammadsobir qizi,

teacher of Applied English department,

Ferghana state university

Abstract: In this analytical article, the concept of literary analysis, which is a necessary quality for a literary critic, and the rules of analysis of the literary work, as well as its different aspects from conclusion and opinion, are presented.

Key words: Analysis, literary analysis, work, conclusion, critical opinion, text.

ПОНИМАНИЕ ЛИТЕРАТУРЫ И ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ В ОБРАЗОВАНИИ

Мансуржонова Гульбахор Мухаммадсобир кизи,

ФарДУ, преподаватель кафедры прикладного английского языка

Аннотация: В данной аналитической статье представлены понятие литературного анализа, являющегося необходимым качеством для литературного критика, и правила анализа прочитанного литературного произведения, а также различные его аспекты от заключения и мнения.

Ключевые слова: Анализ, литературный анализ, произведение, вывод, критическое мнение, текст.

Adabiy tahlil qilish har bir ta'lim sohasida adabiyotning asosi hisoblanadi. Yozma asarni tushunib, unga javob bera olganingizdan so'ng, keyingi qadam, uning elementlarini tahlil qilish va uning mazmuni haqida tasavvur hosil qilish uchun adabiyot asari haqida tanqidiy va murakkab fikrlashni o'rganishdir.

Adabiy tahlil qilish o'qigan narsangiz haqida ijodiy fikr yuritish usulidir. Amaliyot sizni hikoya chizig'idan tashqariga va uning ortidagi motivlarga olib boradi.

Muallif o'z kitobini yozishda aniq niyatga ega bo'lishi mumkin bo'lsa-da, adabiy matnni tahlil qilishning to'g'ri yoki noto'g'ri yo'li hali ham yo'q. Siz matnni ko'rishingiz mumkin bo'lgan "linzalar" vazifasini bajaradigan adabiy nazariyalardan foydalanishingiz mumkin. Yoki matndagi adabiy qurilma yoki naqshni aniqlash uchun o'z ijodkorligingiz va tanqidiy fikrlashdan foydalanishingiz mumkin va bu tushunchani matnning asosiy ma'nosi haqidagi o'z argumentingizga to'qishingiz mumkin.

Ushbu ilmiy ishda biz adabiy tahlilni amalga oshirish uchun asos yaratamiz, shu jumladan tahliliy insholar yozish hamda sizga tanqidchi kabi kitob o'qishga yordam beramiz.

Adabiy tahlil nima?

Nomidan ko‘rinib turibdiki, adabiy tahlil - bu roman, pyesa, qissa yoki she‘r bo‘ladimi, asarni tahlil qilish. Har qanday tahlil tarkibni uning tarkibiy qismlariga ajratishni va keyin bu qismlarning mustaqil va umuman qanday ishlashini tekshirishni talab qiladi. Adabiy tahlilda bu qismlar turli xil qurilmalar va elementlar, masalan, syujet, sahna, mavzular, belgilar va boshqalar, shuningdek, nuqtai nazar yoki ohang kabi uslub elementlari bo‘lishi mumkin.

Tahlilni amalga oshirayotganda, siz matnning ushbu turli elementlaridan ba‘zilarini ko‘rib chiqasiz va keyin muallif nima uchun ulardan foydalanishni tanlaganligi haqida argument yaratasiz. Siz buni o‘qish paytida va sinf muhokamasi paytida qilishingiz mumkin, lekin bu insho yozishda ayniqsa muhimdir.

Adabiy tahlil xulosadan sezilarli darajada farq qiladi. Xulosa yozishda siz ishning umumiy ko‘rinishini yaratish uchun ishning asosiy g‘oyalarini yoki syujet nuqtalarini samarali tasvirlaysiz. Tahlil yozishda xulosa elementlaridan foydalanishingiz mumkin bo‘lsa-da, buni minimal qilishingiz kerak. Mulohaza yuritish uchun siz syujet chizig‘iga murojaat qilishingiz mumkin, lekin u shu qadar tez bajarilishi kerakki, bu syujet chizig‘i nima uchun muhimligiga e‘tibor qaratishingiz mumkin. Xulosa matnning "nimasiga" qaratiladi, tahlil esa diqqatni "qanday" va "nima uchun" ga qaratadi.

Adabiy tahlil keng qamrovli bo‘lib, butun bir asar bo‘ylab mavzularni qamrab olishi mumkin bo‘lsa-da, u juda aniq bo‘lishi mumkin va ba‘zida eng yaxshi tahlil aynan shunday bo‘lishi mumkin. Adabiyotshunoslar muallifning birgina so‘z tanlashining ma‘nosi haqida minglab so‘zlar yozgan; Garchi siz unchalik aniq bo‘lishni xohlamasangiz ham, adabiy tahlilni keng emas, balki chuqurroq anglash uchun ko‘p gapirishingiz mumkin. Asar haqida mulohaza yuritishdan qochishingiz kerak va uning o‘rniga muallif nimani niyat qilgani, uni qanday amalga oshirishga kirishganligi va buni amalga oshirishda muvaffaqiyat qozongan yoki yo‘qligini xolisona ko‘rib chiqing. Adabiy tanqid adabiy tahlilga o‘xshaydi, lekin u asarga baho

berishi bilan farq qiladi. Tanqid adabiyotni alohida asarga qaratmasdan ham kengroq ko‘rib chiqishi mumkin.

Adabiy tahlil nima ekanligini (va tashkil etmasligini) tushunganingizdan so‘ng, uni aniqlash oson. Mana, adabiy tahlil va uning tez-tez chalkashib ketadigan hamkasblariga misollar:

Xulosa: Edgar Allan Po «The Fall of the House of Usher» (Usher uyining qulashi) asarida hikoyachi do‘sti Roderik Usherning oldiga boradi va uning singlisi dahshatli taqdiridan qutulib qolganiga guvoh bo‘ladi.

Fikr: Edgar Allan Po o‘zining «The Fall of the House of Usher» (Usher uyining qulashi) asarida ajoyib gotika yozuvidan foydalanadi va o‘qish yoqimli bo‘lgan dahshatli tuyg‘uni ifodalab beradi.

Adabiy tahlil: «The Fall of the House of Usher» (Usher uyining qulashi) asari davomida Edgar Allan Po o‘quvchida timsollar orqali, masalan, hikoyachining keta olmasligi va uyning labirintli tabiati kabi klaustrofobiya tuyg‘usini yaratib, Madlin taqdirini bashorat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, adabiy tahlil:

Asarni uning tarkibiy qismlariga ajratish;

Ushbu komponentlar nima ekanligini va ular matnda qanday ishlashini aniqlash;

Maqsadga erishish uchun qanday qilib birgalikda ishlashlari haqida tushunchani rivojlantirish;

Fikr emas, balki subyektiv qaror;

Xulosa emas, lekin xulosa o‘tishda ishlatilishi mumkin bo‘lgan qaror;

Yuqorida aytib o‘tganimizdek, adabiy tahlil ko‘pincha bitta asar ustida amalga oshiriladi - lekin aynan bunday bo‘lishi shart emas. Ikki yoki undan ortiq asarlarning o‘zaro ta’sirini ko‘rib chiqish uchun asarlar bo‘ylab ham bajarilishi mumkin. Asarlar bir xil narsa haqida yoki hatto bir vaqtning o‘zida yozilganmi yoki yo‘qligidan qat’iy nazar, ular bir-biriga ta’sir qilishi yoki o‘rganishga arziydigan aloqaga ega bo‘lishi mumkin. Ikki yoki undan ortiq asarni yonma-yon o‘qish esa, taqqoslash va qarama-qarshilik orqali tushunchalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Masalan, «Yo‘qotilgan jannat» (Paradise Lost) 17-asrda John Milton tomonidan yozilgan epik she‘r bo‘lib, asosan 700 yil oldin yozilgan «Injil» hikoyalari asoslangan va keyinchalik 19-asr shoiri Jon Keatsga ta‘sir qilib shunday asar yozgan. Asarlarning o‘zaro ta‘siri bu yerda bo‘lgani kabi aniq yoki butunlay tahlilchining ilhomi bo‘lishi mumkin. Ikkinchisiga misol sifatida, vaqt jihatidan zamondosh bo‘lsa-da, mazmuni jihatidan tubdan farq qiladigan Ralf Valdo Emerson va Edgar Allan Poning yozish uslublarini solishtirish va taqqoslash mumkin.

Bundan tashqari, adabiy tahlil asar va uning mazmuni o‘rtasida amalga oshirilishi mumkin. Mualliflar ko‘pincha o‘z davrining ijtimoiy, siyosiy, diniy, iqtisodiy yoki badiiy bo‘lishidan qat‘iy nazar, kengroq kontekst haqida gapiradilar. To‘g‘ri va qiziqarli shakl - muallifning kontekstini asar bilan solishtirish, bu yozuvchining vaqti yoki tajribasi haqida bahs yuritish uchun ishlatiladigan elementlarni aniqlash va tahlil qilish orqali amalga oshiriladi.

Misol uchun, Ernest Xemingueyning ruhiy salomatlik va paranoyya bilan kurashi uning keyingi faoliyatiga qanday ta‘sir qilgani yoki Ispaniya fuqarolar urushidagi ishtiroki uning dastlabki ishiga qanday ta‘sir qilgani haqida insho yozishingiz mumkin. Bir yondashuv ko‘proq uning shaxsiy tajribasiga e‘tibor qaratadi, ikkinchisi esa o‘z davri kontekstiga murojaat qiladi - ikkalasi ham to‘g‘ri.

Nima uchun adabiy tahlil muhim?

Ba‘zida muallif o‘yin-kulgi uchun adabiyot asarini yozgan, lekin ko‘pincha ular ko‘proq narsani anglatadi. Bu dunyo tinchligi haqidagi xabarmi, ayollik haqidagi sharhmi yoki ularning yolg‘iz farzandlik tajribasiga ishorami, muallif o‘z asarlarini biron bir sababga ko‘ra yozgan va bu sababni yoki ko‘p sabablarni tushunish haqiqatan ham o‘qishni ko‘plab takror o‘qishga olib kelishi mumkin.

Adabiy tahlilni o‘rganish shakli sifatida amalga oshirish, shubhasiz, sizni yaxshiroq o‘quvchiga aylantiradi. Bu tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, munozara va fikr yuritish kabi boshqa ko‘nikmalarni ham yaxshilashi mumkin. Adabiy tahlil eng buyuk va idealistik nuqtai nazardan, hatto dunyoni yaxshiroq joyga aylantirish qobiliyatiga ega. Adabiyot asarlarini o‘qish va tahlil qilish orqali siz boshqalarning

nuqtai nazarini to'liqroq tushunishingiz mumkin. Birgalikda siz o'z nuqtai nazaringizni kengaytirasiz va siz uchun muhim bo'lgan narsalarga yanada samarali hissa qo'shasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Edgar Allan Poe. «The Fall of the House of Usher».1839.
2. Джон Китс. СОНЕТЫ / Sonnets/ Авторский сборник/ Переводчик: Сергей Сухарев - Издательство: Азбука, Азбука-Аттикус 2012 г - 320 стр
3. Analyzing Literature/ A Guide for Students/Sharon James McGee - Kansas State University-Salina - Pearson Longman
4. The Collected Tales and Poems of Edgar Allan Poe/ Авторский сборник/ Edgar Allan Poe - Издательство: Wordsworth Editions Limited, 2009 г. - 800 стр
5. Writing a Literary Analysis Paper / Tutoring services, Germanna Community College.
6. <https://supersummary-production.netlify.app/beginners-guide-literary-analysis/>